december 2017

GPM27

GREENPEACE

Uw successen uit 2017: van wens naar werkelijkheid

Help! Coca-Cola laat de zee stikken

Deze helden gaven hun leven voor de natuur

‘Het plasticprobleem is wat 30 jaar geleden global warming was’

‘Statiegeld dwingt bedrijven echt te gaan recyclen’
Merijn Tinga (44)

In 2013 maakte Merijn Tinga een surfboard van plastic afval dat hij op het strand van Katwijk vond. Merijn wil dat bedrijven zoals Coca-Cola meewerken aan een statiegeldsysteem voor kleine plastic flesjes. Daarom surfte de kunstenaar en bioloog op zijn board naar Engeland en peddelde hij in 28 dagen de Rijn af. Het leverde hem tienduizenden steunbetuigingen op én de geuzennaam Plastic Soup Surfer. Om de oceanen te beschermen, zet Merijn nu ook deurwaarders in…

Meer op *pagina 6 >*

Cover en pagina 2: ©Bas Beentjes/Greenpeace

GPM27

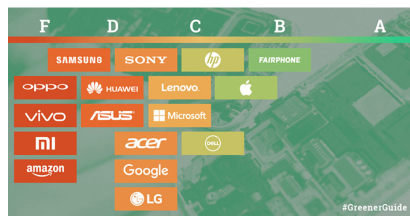
Kort

Milieunieuws en -tips in een flits

RECHTSZAAK TEGEN GREENPEACE FLOPT

De poging van het Canadese houtkapbedrijf Resolute om Greenpeace monddood te maken, is mislukt. Resolute vernietigt al jaren waardevolle boreale bossen in Canada. Greenpeace probeerde, samen met andere milieuorganisaties en vakbonden, het bedrijf ervan te overtuigen voor een duurzame toekomst te kiezen.
In plaats daarvan stapte Resolute naar de rechter met een claim van ruim € 200 miljoen, omdat Greenpeace en Stand.earth criminele organisaties zouden zijn. Een rechter in Californië heeft die claim nu van tafel geveegd. In zijn vonnis schrijft hij dat de gedaagden recht hebben op vrijheid van meningsuiting. Ook merkt hij op dat de publicaties van Greenpeace gebaseerd zijn op wetenschappelijk onderzoek en feiten. 'Het gerechtshof is niet de juiste plek om over dit soort stukken te discussiëren.'

©John Marriott

WIE MAAKT DE GROENSTE?

De vraag naar smartphones en tablets stijgt wereldwijd en razendsnel. Innovaties in deze sector volgen elkaar logischerwijs net zo hard op. Toch gaan de gadgets vaak nog sneller stuk dan een paar sokken. Niet echt duurzaam – en ook niet goed voor je portemonnee. Greenpeace onderzocht de duurzame prestaties van twintig elektronicafabrikanten aan de hand van drie vragen:
1. Draait de productie op schone energie?
2. Gaat het design lang mee en worden er herbruikbare materialen gebruikt?
3. Is het gebruik van schadelijke stoffen afgenomen?

Greenpeace.nl/groeneelektrinica is de pagina waar u de resultaten van ons onderzoek vindt. Handig voor u om groenere keuzes te maken, maar vooral ook een aanmoediging voor de fabrikanten. Wie de dunste en snelste smartphone of tablet maakt, is anno 2017 immers niet meer zo relevant. Waar het om gaat, is wie de groenste maakt.

WINACTIE: DE KLEINE IJSBEER IS JARIG

De Kleine IJsbeer viert dit jaar zijn 30-jarig jubileum. Tijdens de kerstvakantie organiseert het Kinderboekenmuseum in Den Haag daarom een jubileumexpositie en allerlei leuke activiteiten rond het ijsbeertje Lars en zijn vriendjes. Ook schrijver Hans de Beer komt langs. Namens uitgeverij De Vier Windstreken mag GPM vijf exemplaren weggeven van het nieuwste poolavontuur: 'Kleine IJsbeer en de verdwenen vissen'. Wilt u kans maken op een exemplaar? Laat de redactie dan weten wat u het mooiste, indrukwekkendste of meest inspirerende GPM-artikel van 2017 vindt en waarom. Mail uw antwoord voor 30 december 2017 samen met uw adresgegevens naar redactie@greenpeace.nl. Alleen de winnaars ontvangen bericht.

GROEN KIJKVOER

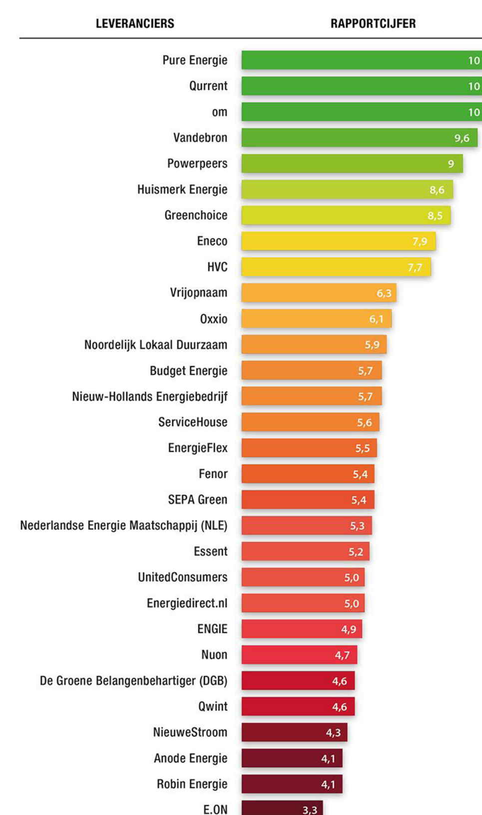
Kruip deze wintermaanden lekker voor de buis met onze groene (terug)kijktips.

NPO.NL
1. *Tegenlicht: Fossielvrij.* Reportage over het begin van deze beweging voor fossielvrije investeringen.
2. *Silent Land.* De Cambodjaanse Seng Channeang verbouwt biologische rijst. Landroof bedreigt haar bestaan, maar Seng laat zich niet zomaar verjagen.
3. *The Yes-Men are Revolting.* Mike en Andy, oftewel de Yes-Men, zaaien met hun acties verwarring, gegrinnik én aandacht voor milieuproblemen.
4. *Zapp: Pien de bijenkoningin.* De tienjarige Pien wil bijen redden, maar krijgt zelf gif toegediend om haar leven te redden van botkanker.

NETFLIX
5. *A Plastic Ocean.* Journalist Craig Leeson duikt in de plasticsoep.
6. *Chasing Coral.* Een reis naar de buitenaards mooie wereld van de zeebodem.
7. *How to Change the World.* De ontstaansgeschiedenis van Greenpeace, met veel historisch beeldmateriaal.

NIET SCHOON? STAP OVER!

Samen met de Consumentenbond, Natuur & Milieu en Wise onderzocht Greenpeace dit jaar weer alle dertig leveranciers die u graag elektriciteit willen verkopen. We keken naar investeringen, productie, levering en inkoop van stroom en stelden een actuele ranglijst op. Ziet u dat uw stroomleverancier niet meewerkt aan een schone, groene toekomst? Ga dan naar wisenederland.nl/energievergelijker. Daar vindt u snel de groenste energieleveranciers voor uw adres en is overstappen een eitje.

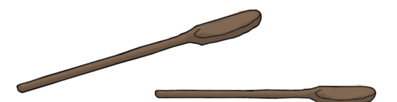
FLES WORDT VOGELVOER

Ziet u op straat een plastic wegwerpflesje liggen? Neem het dan mee naar huis en maak er een vogelvoerhouder van.

Maak 4 gaatjes in de fles waar de lepels precies doorheen passen.

Schuif de lepels erin. Snijd boven de holle kant een extra driehoekje uit het plastic zodat het vogelzaad eruit loopt.

Maak een gaatje in de dop van de fles, haal er een touwtje doorheen en maak een knoop aan de binnenkant.

Vul de fles met vogelzaad en hang hem buiten op.

©Jilson Tiu/Greenpeace

COCA-COLA FLEST DE ZEE

Zo'n 150 miljard kilo plastic flesjes, tasjes en ander zwerfafval drijft al in onze oceanen. Terwijl u uw afval netjes recyclet, produceren bedrijven als Coca-Cola steeds meer nieuw wegwerpplastic. Greenpeace komt samen met u in actie om de frisdrankgigant op zijn verantwoordelijkheid te wijzen.
>

Laten we eerlijk zijn: plastic maakt ons leven gemakkelijk, hygiënisch en efficiënt. Maar het echt grote voordeel is in handen van de industrie. Goedkoop plastic als wegwerpverpakking gebruiken, is lucratief. Kijk maar eens naar de cijfers van Coca-Cola: elke seconde produceert het bedrijf 3.400 nieuwe plastic wegwerpflessen – groot én klein. Dat zijn er ruim 110 miljard per jaar! Mede daardoor worden onze oceanen letterlijk overspoeld door plastic afval. Coca-Cola's reactie op zijn bijdrage aan deze plasticsoep is gewetenloos: 'niet ons probleem'.

OPLOSSING MET EEN ZEER SCHADELIJK STAARTJE

Eind 18de eeuw was plastic hét antwoord op de grenzen van de natuur: de voorraad hout, metaal, steen, ivoor en hoorn zou ooit uitgeput raken. Het bedrijfsleven ging daarom op zoek naar een alternatief – dat werd gevonden in de vorm van plastic. Al snel verving plastic het staal in auto's, hout in meubels, en papier en glas in verpakkingen. Omdat het zo goedkoop was, maakte het producten die voorheen duur waren voor iedereen bereikbaar.

Maar enkele decennia later werd duidelijk dat plastic een nare keerzijde had: al in de jaren 60 van de vorige eeuw werden de eerste plastic deeltjes in de oceanen gesignaleerd. Ook bleken veel stoffen die plastics bijvoorbeeld buigzaam of brandwerend maken giftig, hormoonverstorend, kankerverwekkend of dat allemaal tegelijk. Meerdere Greenpeace-onderzoeken toonden aan dat deze stoffen uit producten lekten om in water, voedsel, dieren en onze lichamen te belanden. Onze jarenlange acties hadden onder meer als resultaat dat de EU schadelijke weekmakers verbood in speelgoed voor jonge kinderen. Maar voor het allergrootste probleem, dat plastic nooit helemaal wordt afgebroken in het milieu, bestaat nog altijd geen oplossing.

DAAROM IS UW HULP NODIG

1. **Elk jaar belandt 12 miljoen ton plastic afval in onze oceanen. Dat is een vrachtwagen vol per minuut.**
2. **Elke seconde produceert Coca-Cola 3.400 <u>nieuwe</u> plastic wegwerpflessen – groot én klein. Dat zijn er ruim 110 miljard per jaar.**

PLASTIC OP UW BORD

Anno 2017 heeft de stroom wegwerpplastic die in het milieu belandt alarmerende proporties bereikt. Onze oceanen zijn daar het tastbare bewijs van, met hun drijvende eilanden van plasticsoep die duizenden kilometers groot zijn. Omdat de grotere plastic delen na verloop van tijd uiteenvallen in veel kleinere deeltjes, ontkomt geen dier en mens eraan. Greenpeace-campagneleider Meike Rijksen zet een paar schokkende cijfers op een rij: 90 procent van alle zeevogels heeft stukjes plastic in zijn lijf – onderzoekers vonden bij sommige albatrossen wel 3.000 plastic deeltjes in hun magen. Door plastic wegwerpverpakkingen sterven jaarlijks meer dan 100.000 zeezoogdieren. De kunststoffen zijn naar schatting al terechtgekomen in één op de drie zeeschildpadden, en bij walvis- en dolfijnsoorten is dat meer dan de helft. Maar ook vissen eten de kleine stukjes kunststof: een derde van de vis die is gevangen voor de kust van Zuidwest-Engeland bevat sporen van plastic. Eet u vis, dan kan het plasticprobleem dus zomaar op uw bord belanden.

DE 1,9 MILJARD VAN COCA-COLA

Coca-Cola, de grootste frisdrankfabrikant ter wereld, spuwt dagelijks een gigantische hoeveelheid plastic de wereld in. Meike: 'Alleen al in Nederland verkoopt de multinational maar liefst 6 miljoen consumpties per dag. Wereldwijd is dat meer dan 1,9 miljard – per dag. Bijna twee derde daarvan is verpakt in wegwerpplastic. Coca-Cola klopt zichzelf op de borst, omdat zijn verpakkingen voor 100 procent recyclebaar zijn. Maar iedere fles die Coca-Cola wereldwijd produceert, bestaat voor slechts 7 procent uit gerecycled plastic en voor 93 procent uit nieuw plastic. Als je zo'n grote plastic voetafdruk hebt, moet je ook een grote verantwoordelijkheid nemen.' Maar dat doet het bedrijf niet. Sterker nog: Coca-Cola stelt ons consumenten verantwoordelijk voor zijn plastic troep. Wij moeten meer gaan recyclen, vindt de multinational.

NIEUWE REVOLUTIE NODIG

Sinds het begin van de plasticrevolutie hebben we met ons allen zo'n 150 miljard kilo plastic in de oceanen gedumpt. En die hoeveelheid zal alleen maar stijgen, concludeerden wetenschappers afgelopen juli in Science Advances: in de afgelopen dertien jaar groeiden productie en gebruik sterker dan ooit. Als dat zo doorgaat, is het milieu in 2050 bezaaid met 12 miljard *ton* plastic, waarschuwden ze.

Om onze oceanen te redden én de wereldwijde plasticverslaving te verminderen, is dan ook een nieuwe revolutie nodig. Een waarbij nieuwe materialen ontwikkeld worden, zoals de microben die nu al worden gebruikt als basis voor duurzame alternatieven. Maar de industrie loopt er nog niet heel hard voor. Zelfs een tussenoplossing, ouderwetse recycling en hergebruik, wordt slechts mondjesmaat toegepast. 'Meer dan veertig jaar na de lancering van het eerste universele symbool voor recycling wordt wereldwijd slechts 14 procent van de plastic verpakkingen gerecycled', vertelt Meike.

LOBBY TEGEN STATIEGELD

Een belangrijk middel om recycling en hergebruik te stimuleren, is statiegeld. Maar de verpakkingsindustrie en grootafnemers als Coca-Cola proberen dit inzamelsysteem wereldwijd al jarenlang af te houden. Meike: 'Alleen al in 2016 investeerde Coca-Cola zo'n € 1 miljoen in Europees lobbywerk, waarbij statiegeld een speerpunt was. Ook ondermijnt het bedrijf de invoering van een statiegeldregeling door initiatieven als Plastic Heroes, de plasticinzameling in Nederland. Dit door de industrie betaalde, en door gemeenten uitgevoerde, systeem is volgens recent onderzoek van het Centraal Planbureau (CPB) geen effectief middel tegen de plasticsoep. Statiegeld zou wél kunnen bijdragen, aldus het CPB. Maar daar wil de industrie niet aan.' Gelukkig ontmoet ze hierin een geduchte tegenstander: onze coverheld en Plastic Soup Surfer Merijn Tinga. >

TEKEN DE PETITIE

Wereldwijd laten al meer dan 340.000 mensen de walvissen, schildpadden en zeevogels niet langer stikken. Steun ook de oproep aan Coca-Cola. Ga naar greenpeace.nl/cocacola en zet uw handtekening. Bedankt!

Elk jaar sterven meer dan een miljoen zeevogels door plastic afval.

©Chris Jordan/CC BY 2.0

>

SCHEVE VERHOUDINGEN

Merijn voert sinds 2013 actie voor statiegeld op kleine flesjes. Door een spannende expeditie met zijn zelfgebouwde plastic surfplank wist hij eerder al zestigduizend handtekeningen op te halen voor zijn burgerinitiatief. Zijn nieuwste actie is wel heel scherp. Merijn: 'Dankzij crowdfunding konden we al tien deurwaarders afsturen op topbestuurders van onder andere Coca-Cola en Vrumona. Ik vond hun plastic afval in de Rijn. Nu wijzen we ze op hun rol: zij kunnen de doorslag geven als het gaat om een effectief statiegeldsysteem.'

Op de vraag of consumenten ook niet zelf verantwoordelijk zijn, is zijn antwoord helder: 'Natuurlijk. En daarin geef ik ook het goede voorbeeld. Ik gooi niets op straat, raap afval op. Maar de verhoudingen zijn scheef. Bedrijven nemen hun verantwoordelijkheid niet voor de troep waaraan ze zelf bijdragen.' Statiegeld is daarom volgens Merijn een effectief middel. 'Het is een financiële prikkel voor de consument die ervoor zorgt dat tot wel 90 procent minder flesjes in het milieu terechtkomt. Bovendien dwingt het bedrijven om echt meer te gaan recyclen.' Op 13 december was in de Tweede Kamer een Algemeen Overleg over de circulaire economie, waarin ook de petitiemotie van Merijn behandeld werd. In GPM27 online leest u over de uitkomsten hiervan.

CIRCULAIRE ECONOMIE

De productie van plastic zal de komende twintig jaar verdubbelen. En daar maakt Merijn zich ook als bioloog grote zorgen om. 'Het plasticprobleem is wat dertig jaar geleden *global warming* was. We wisten toen ook niet wat de effecten ervan zouden zijn. Onze oceanen zijn de basis, de bron van al het leven. Plastic vergaat niet, maar brokkelt af en komt daardoor in alle niveaus van ons ecosysteem en de voedselketen terecht. De gevolgen zijn niet te overzien.' Net als Greenpeace zet Merijn zich daarom in voor een circulaire economie, waarin afval niet langer bestaat. Hij weet al wat zijn volgende *battle* wordt, als hij de statiegeldslag gewonnen heeft: microbeads, de zandkorrelkleine stukjes plastic in onder meer cosmetica. Dan zijn de Procter & Gambles en de Unilevers van deze wereld aan de beurt. Helpt u Merijn en Greenpeace om plasticvervuiling de wereld uit te helpen?

SLUIT U AAN BIJ OCEAN FORCE

Gezonde oceanen zijn onmisbaar voor het leven op aarde. Maar door overbevissing, klimaatverandering, verzuring én plasticvervuiling richten we onherstelbare schade aan. Met Greenpeace Ocean Force kunt u nu een jaar lang een extra impuls geven aan ons werk voor de bescherming van de oceanen. U doneert een zelfgekozen maandbedrag, ontvangt updates over het werk dat u mogelijk maakt en de behaalde successen, en na een jaar stopt uw donatie automatisch. Meer weten? Greenpeace.nl/oceanforce

Liefde in tijden van plastic

Deze laysanalbatrossen blijven de rest van hun leven een hecht paartje. Elk broedseizoen opnieuw komen deze mooie zeevogels bij elkaar om samen hun ei uit te broeden, soms wel vijftig jaar achter elkaar. Een ware beroemdheid is Wisdom, die in 1956 werd geringd en dit jaar nog met haar partner een kuiken grootbracht – op 66-jarige leeftijd! Daarmee is ze voor zover bekend de oudste wilde vogel ter wereld. Bijna alle laysanalbatrossen broeden vanaf november in grote kolonies op eilanden in de noordelijke Stille Oceaan. Helaas liggen deze eilanden temidden van de *Great Pacific Garbage Patch*, een gigantische berg zwerfafval die voornamelijk bestaat uit plastic en miljoenen vierkante kilometers beslaat. Albatrossen en andere zeevogels zien dit plastic vaak voor voedsel aan. Ze krijgen het in grote hoeveelheden binnen én voeren het aan hun jongen. Het is dan ook geen wonder dat elk jaar ruim een miljoen zeevogels – waaronder tienduizenden albatroskuikens – omkomen door plastic.

BESCHERM HET ZEELEVEN: SMS 'PLASTIC' NAAR 4333 EN DONEER € 3.

©Frans Lanting/National Geographic Creative

DIT IS AAN U TE DANKEN

Het vuur van de verandering begint vaak als talloze kleine vlammetjes. Daarom vindt u in deze terugblik op 2017 niet alleen de grote overwinningen voor het milieu, maar ook de kleine. Want dat zijn de sprankjes hoop waardoor we samen met u 2018 vol vertrouwen tegemoet gaan.
>

GEEN EXPLOSIES BIJ DE NOORDPOOL

Na drie jaar onvermoeibare juridische strijd, bijgestaan door Greenpeace en haar supporters, redden de Inuit van het dorpje Clyde River hun Canadese Noordpoolgebied van seismisch onderzoek naar olie en gas.
De oorverdovende explosies die walvissen, dolfijnen en ander zeeleven bedreigen, zijn van de baan en de rechten van de Inuit veiliggesteld.

LICHT IN DE DUISTERNIS

Van Afrika tot het Midden-Oosten: met behulp van crowdfunding zet Greenpeace zonne-energie voor verlichting in om de kwaliteit van leven te verbeteren. Zo kunnen kinderen in het Zuid-Afrikaanse Diepsloot nu veilig naar school lopen en is een vrouwencoöperatie in Zuid-Libanon niet langer afhankelijk van een veel te dure, instabiele generator.

MICROPLASTICS IN DE BAN

Met een confronterende campagne liet Greenpeace de Engelsen zien hoeveel plastic er in hun verzorgingsproducten zit. De campagne veroorzaakte een storm van protest die leidde tot een verbod op deze minuscule korreltjes plastic.

BELGIË VERBIEDT GEBRUIK GLYFOSAAT

Belgische consumenten mogen niet langer onkruid bestrijden met het extreem schadelijke glyfosaat, bekend van Monsanto's Roundup. Een belangrijke overwinning: Greenpeace pleit al jaren voor een totaalverbod op dit gif.

ABN AMRO EN ING STAKEN STEUN AAN DAKOTA ACCESS

Nederlands spaargeld wordt niet langer gebruikt voor de financiering van de omstreden Amerikaanse oliepijpleiding, dwars door het land van de Standing Rock Sioux-indianen. Greenpeace steunt de Sioux in de strijd voor hun rechten en het milieu.

SAMSUNG GAAT RECYLEN

De 4,3 miljoen teruggeroepen Galaxy Note 7 telefoons worden gerecycled in plaats van weggegooid. Dat beloofde de telefoongigant na wereldwijde protesten van Greenpeace-supporters. De telefoons werden teruggehaald vanwege een defecte batterij. De onderdelen die nog bruikbaar zijn, zullen voor het eerst volledig gerecycled worden.

ZELFBESTUUR IN PAPOEA-NIEUW-GUINEA

Papoea-Nieuw-Guinea heeft voor het eerst het beheer en de bescherming van 3.545 hectare regenwoud overgedragen aan de inheemse bevolking. Greenpeace hielp hen bij de ontwikkeling van een plan voor duurzaam bosbeheer en de aanpak van illegale houtkap.

MARS, NESTLÉ EN THAI UNION MAKEN SCHOON SCHAP

Mars en Nestlé maken kattenvoer mét stukjes vis. Thai Union is 's werelds grootste inblikker van tonijn. Alle drie hielden ze daarmee mensenrechtenschendingen op zee én illegale visserij in stand. En alle drie beloofden ze dit uit hun productieketens te bannen, nadat Greenpeace samen met honderdduizenden supporters schoon schip eiste.

'NVWA MOET ZIJN WERK DOEN'

Greenpeace-onderzoek toonde keer op keer aan dat Nederlandse bedrijven illegaal gekapt hout uit de Amazone afnemen. Omdat de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) niet in actie kwam, stapten we naar de rechter. Die besloot: de NVWA moet haar werk opnieuw doen.

SCHONER DE NATUUR IN

Samen met honderdduizenden outdoorliefhebbers overtuigde Greenpeace het bedrijf Gore Fabrics ervan niet langer giftige PFC's te gebruiken. Daarmee zijn merken als Gore-Tex, North Face en Mammut niet alleen waterbestendig, maar ook een stuk minder schadelijk voor uw gezondheid en het milieu.

©Eric de Mildt/Greenpeace | LittleBee80/iStock | ©Bas Beentjes/Greenpeace | ©Jungyeob Ji/Greenpeace | ©Jurnasyanto Sukarno/Greenpeace | ©Nigel Marple/Greenpeace | ©Bastian Arlt/Greenpeace | ©Greenpeace/Irina Vlasova

ACHTER DE LENS
ADRENALINE-ALARM
©Günter Lenhardt/Greenpeace

ACHTER DE LENS

3 JUNI 2017, GÄVLEBORG
Een nacht lang zat Günter Lenhardt verstopt in zijn schuilhut in het Zweedse bos. Na uren van geduldig wachten, hoorde hij opeens een zacht geluid, heel dichtbij. 'Uit het niets stond deze jonge bruine beer pal onder de lensopening van mijn hut. Ik heb al vaker beren gefotografeerd, maar het verrast me elke keer weer hoe geruisloos ze zich door het bos bewegen. Zoals altijd voelde ik een golf van opwinding om zo dicht bij een wild dier te zijn. Maar al snel had ik met hem te doen. Het beertje was erg schichtig en nerveus.' Pas in de loop van de nacht begreep Günter waarom. Er kwamen nog zeven beren langs de hut: volwassen dieren waar dit kleintje terecht zenuwachtig van werd.

OVER DE FOTOGRAAF
De van oorsprong Duitse Günter Lenhardt raakte in zijn nieuwe thuisland Zweden gefascineerd door grote roofdieren als wolven en beren. Bij de anti-stroperijbrigade zet hij zich in voor de bescherming van deze in Europa zeldzame diersoorten. Zijn foto's laten een breed publiek zien waarom dit broodnodig is.

PAGINA 12 - 13

©Edward Beskow/Greenpeace

GEVAAR IN HET BOS

'Hallo, wil jij met je foto het bos helpen beschermen?' Ruim 300 mensen in Zweden deden dat maar al te graag. Hun enorme portretten hangen nu in een door houtkap bedreigd bos. Samen maken ze het statement dat het Grote Noordelijke Woud van levensbelang is.
>

Dankzij Tempo-zakdoekjes vegen we deze winter weer massaal onze neuzen af aan het Grote Noordelijke Woud. Alleen dat is al genoeg reden voor actie, maar de gevaren voor dit bosgebied zijn nog vele malen groter. Het Zweedse woud behoort tot de boreale bossen die we samen het Grote Noordelijke Woud noemen. Dit bosgebied strekt zich uit van Canada tot Rusland en omhelst de poolcirkel als een beschermende, groene stralenkrans. Hoewel de boreale bossen onderbroken worden door oceanen, vormen ze toch één uniek ecosysteem dat veel groter is dan de Amazone.

Deze noordelijke bossen bieden onderdak aan zo'n 20.000 planten- en diersoorten, waarvan er 300 op de IUCN-lijst van bedreigde soorten staan, zoals de Siberische tijger. Zowel dieren als bomen passen zich op inventieve wijze aan de extreme omstandigheden aan. Zo kleurt de sneeuwschoenhaas 's winters wit en 's zomers bruin en tovert de Siberische salamander zijn lichaamsvocht om in antivries. De naalden van dennen en sparren bevatten weinig sap, zodat ze minder snel bevriezen. Hun donkere kleur zorgt ervoor dat ze zo veel mogelijk zonlicht kunnen opnemen.

MEER CO_2 DAN IN TROPISCHE WOUDEN

Twee jaar geleden deden Amerikaanse bossendeskundigen een grote ontdekking. Ze waren eens opnieuw gaan rekenen. Klopt de hoeveelheid CO_2 in boreale bossen eigenlijk wel met wat in alle handboeken staat? In de noordelijke wouden is namelijk 95 procent van de CO_2 onder de grond opgeslagen, in tegenstelling tot tropische bossen waar bomen het merendeel vasthouden. Hadden CO_2-onderzoekers wel diep genoeg in die ijzige bodem gegraven?

Nee dus. Dankzij het onderzoek weten we dat de boreale bossen meer CO_2 opslaan dan alle tropische regenwouden samen. Vooral in de permafrost, de permanent bevroren onderlaag van de bodem, en de uitgestrekte veengebieden in Rusland en Canada ligt enorm veel koolstof opgeslagen. Als de permafrost door klimaatverandering verder smelt en de bossen sterven door bosbranden en houtkap, verandert dit gebied van een enorm CO_2-opslagvat in een megabron van CO_2-uitstoot.

BOSBRANDEN EN KAALKAP

Helaas is nog geen 3 procent van deze belangrijke bossen uitgeroepen tot beschermd gebied. Ter vergelijking: van de tropische regenwouden is 27 procent beschermd. Mede hierdoor ligt het tempo van ontbossing in boreale wouden ruim anderhalf keer zo hoog als in de Amazone. In Rusland zijn vooral bosbranden een enorm probleem. Jaarlijks staat hier 40 miljoen hectare natuur in brand en raakt 2 miljoen hectare bos, de helft van Nederland, onherstelbaar beschadigd. Greenpeace-brandweerteams blussen waar mogelijk en proberen via voorlichting een belangrijke oorzaak aan te pakken: boeren die hun graslanden platbranden. De overheid laat de branden vaak gewoon doorwoeden, zeker in verafgelegen natuurgebieden.

Kaalkap door houtbedrijven is een ander gevaar dat het Grote Noordelijke Woud bedreigt. In maart onthulde Greenpeace Rusland dat bedrijven gewoon kappen in de laatste intacte bosgebieden van Archangelsk, waaronder het Dvinsky-bos, een toevluchtsoord voor bruine beren, veelvraten en lynxen. Ook in Zweden toonde Greenpeace aan dat de houtkap onverminderd doorgaat. Zelfs in de gebieden die de overheid als ecologisch zeer waardevol heeft aangemerkt. Dit gaat onder meer ten koste van de inheemse Sámi-gemeenschappen. Hun rendierkuddes kunnen niet zonder de korstmossen die aan de eeuwenoude bomen hangen en waarmee ze zich 's winters voeden.

GEEF ESSITY EEN FLINKE ZET

Greenpeace komt al decennia op voor de bescherming van deze bossen. Samen met honderdduizenden mensen zetten we afnemers van houtproducten onder druk. Essity, de een-na-grootste producent van zakdoekjes en toiletpapier, is zo'n grote afnemer. Het bedrijf maakt Tempo zakdoekjes, Edet toiletpapier en Libresse maandverband. Zijn houtpulp komt van kapbedrijven die waardevolle boreale bosgebieden zonder pardon kaalkappen. Ondanks herhaald aandringen weigert de gigant strengere eisen te stellen aan zijn toeleveranciers. Eerder kostte het vijf jaar campagnevoeren voordat Kleenex-producent Kimberley-Clark overstag ging. Laten we ervoor zorgen dat Essity sneller tot inkeer komt. Teken de petitie op greenpeace.nl/tempo.

Rewind // Forward

Schone energie | Sterke bossen | Levende oceanen | Duurzame landbouw

Wat wilde Greenpeace bereiken en is dat gelukt? Waarvoor komen we binnenkort in actie? Dit keer maken we de balans op voor het nieuwe kabinet, krijgen we onverwachts steun van SpongeBob en onthullen we de meest bijvriendelijke supermarkt.
>

ESPERANZA IN HET CONGOBEKKEN

In GPM26 schreven we over de opzienbarende ontdekking van een reusachtig veenmoeras in het Congobekken. Hierin ligt evenveel CO_2 opgeslagen als de VS in twintig jaar tijd uitstoot. Wetenschappers riepen onmiddellijk op tot bescherming van dit bosgebied. Terecht, want het veen ligt midden in het een-na-grootste regenwoud op aarde dat in hoog tempo ontbost wordt.
In de aanloop naar COP23, de klimaattop van de VN, was de *Esperanza* op expeditie in het Congobekken. We onderzochten het veenmoeras, documenteerden de biodiversiteit en lieten zien hoe belangrijk lokale leefgemeenschappen zijn bij het beheren en beschermen van het bos. Aan boord waren de wetenschappers die het veengebied ontdekten, maar ook journalisten die kunnen helpen dit verhaal hoog op de maatschappelijke en politieke agenda te krijgen. Met deze expeditie wil Greenpeace voorgoed afrekenen met het idee dat ontbossing van het Congobekken een lokaal probleem is. Internationale hout- en palmoliebedrijven maken schaamteloos misbruik van de instabiliteit in deze regio om het bos te plunderen en jagen zo klimaatverandering verder aan. Greenpeace dringt ook bij de VN-klimaattop aan op internationale afspraken om het Congobekken te beschermen.

©Kevin McElvaney/Greenpeace

OVERWINNING VOOR HET AMAZONERIF

Het Braziliaanse ministerie van milieu (IBAMA) heeft de aanvraag van Total – samen met BP – voor een boorvergunning bij het Amazonerif afgewezen. De risicoanalyse van de oliegigant staat vol onduidelijkheden, blijkt uit de reactie van IBAMA. In zijn eigen onderzoek geeft Total toe dat bij een lek de kans 30 procent is dat de olie het rif bereikt. Maar over de gevolgen daarvan voor het zeeleven en voor de natuur en economieën van omringende landen als Suriname, zwijgt het bedrijf in alle talen.
IBAMA geeft Total een derde en laatste kans om zijn onderzoek goed te doen. Lukt het Total wederom niet de benodigde informatie te leveren, dan wordt de aanvraag voor de boorvergunning definitief gearchiveerd. Een nieuwe aanvraag is daardoor vrijwel uitgesloten.
Gesteund door u en bijna 1,5 miljoen andere bezorgde burgers, waaronder wetenschapper Sylvia Earle, filmster Leonardo di Caprio, tv-held SpongeBob – en nu dus ook door de uitspraak van IBAMA, roepen wij Total op het enige juiste te doen: geef de boorplannen bij het Amazonerif op en richt je op schone energie.

HOERA, EEN NIEUW KABINET?

Kabinet Rutte III heeft zijn toekomstplannen gesmeed en bezegeld. Maar gaan we daarmee het klimaat redden? Onze experts zetten een aantal belangrijke plussen en minnen op een rij:

- \- De nieuwe klimaatwet streeft naar 49 procent minder CO_2-uitstoot in 2030. Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving is een reductie van minstens 60 procent nodig.
- \+ De bestaande plannen voor meer windenergie blijven overeind.
- \- Kolencentrales mogen tot 2030 open blijven.
- ± Er komt een klimaatheffing op vliegtickets, maar pas in 2021.
- \- Zelf opwekken van zonne-energie wordt minder voordelig.
- \- De gaskraan in Groningen wordt nauwelijks dichtgedraaid; slecht nieuws voor het klimaat en voor de Groningers.
- ± De energiebelasting gaat omhoog. Maar Rutte III legt de lasten voor 80 procent bij u, de burger, en voor 20 procent bij bedrijven.
- \- De subsidieregeling voor zonnepanelen wordt versoberd.
- \- Er komt € 100 miljoen om huurwoningen te verduurzamen, grofweg € 40 per woning. Net genoeg voor een paar tochtstrippen.
- \+ Het nieuwe kabinet erkent dat de veehouderij haar CO_2-uitstoot moet terugdringen.

Op greenpeacemagzine.nl/nieuwkabinet leest u onze volledige analyse van de kabinetsplannen.

STEUN DE BIJ, KOOP GIFVRIJ

Welke reguliere supermarktketen heeft het grootste hart voor de bijen? Jumbo en Albert Heijn beloofden vóór 2019 in ieder geval aan het Milieukeur te voldoen. Maar hoe ziet de praktijk eruit?
Bijna 80 vrijwilligers telden in 273 supermarkten door het hele land hoeveel biologische en niet-biologische aardappels, groente en fruit er in de schappen lagen. Dirk van den Broek blijkt de koploper: hier is 17 procent biologisch. Albert Heijn en Plus volgen met elk 14 procent en Jumbo doet het iets slechter met 12 procent. Helaas zijn er altijd achterblijvers: onze vrijwilligers telden minder dan 10 procent biologische producten bij Aldi, Coop en Lidl.
Jaarlijks wordt 11 miljoen kilo landbouwgif over de Nederlandse akkers uitgestort voor producten die u terugvindt in de supermarkten. Zij móeten in actie komen om het milieu, bijen en andere nuttige insecten te beschermen. We roepen de ketens daarom op om per direct de schadelijkste pesticiden in de ban te doen en boeren te steunen als ze ecologisch willen gaan telen. U kunt alle resultaten van de biocheck vinden op greenpeace.nl/supermarkttelling.

ALTIJD UP TO DATE

Ontvang het laatste nieuws en kom samen met ons in actie. Dat kan heel gemakkelijk met de maandelijkse nieuwsbrief. Meld u aan op: greenpeace.nl/nieuwsbrief

MILIEUBESCHERMERS IN HET NAUW

De teller staat op 158 op het moment dat we de laatste hand leggen aan deze GPM. Dat zijn 158 mensen die in 2017 zijn vermoord vanwege hun vreedzame inzet voor milieu- en natuurbescherming. Tegen de tijd dat u dit leest, zo voorspellen de statistieken, zijn er zo'n 10 namen bij gekomen.
>

Het meest recente cijfer vindt u in de digitale versie van dit artikel op gpmagazine.nl/gpm27

©ROGÉRIO ASSIS/MNI

De 57-jarige Gloria Capitan (Filipijnen, † 2016) was een van de leiders van Coal-Free Bataan en voorzitter van een burgerbeweging in haar thuisstad Lucanin. Hier zorgt de zware luchtvervuiling van de nabije kolencentrales voor huidallergieën en zware luchtwegproblemen onder omwonenden. Capitan begon daarom een petitie tegen de steenkoolindustrie. De bedreigingen volgden vrijwel direct daarna. Een jaar nadat ze de petitie begonnen was, werd Gloria Capitan vermoord in een karaokebar. Haar achtjarige kleinzoon zag hoe zijn oma werd neerschoten.

Mijnbouw en oliewinning zijn volgens de cijfers van onderzoeksorganisatie Global Witness al vier jaar op rij de sectoren waarin de meeste actievoerders vermoord worden. Maar in de cijfers van 2017 ziet Ben Leather, campaigner bij Global Witness, ook een scherpe stijging van het geweld in de landbouwsector, waar (internationale) bedrijven azen op de grond van kleine boeren en inheemse gemeenschappen. Volgens de VN Verklaring over de Rechten van Inheemse Volken moeten betrokken inheemse bewoners 'vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde toestemming' geven voor het gebruik van hun land en grondstoffen. Volgens Leather laten overheden en bedrijven dit echter stelselmatig na. Net als de buitenlandse investeerders die mijnbouw en landjepik financieren, houden zij het geweld tegen milieuactivisten in stand. Zo blijven internationale instellingen als de Wereldbank de steenkoolhausse in de Filipijnen ondersteunen, ondanks de moord op Gloria Capitan en het geweld en de bedreigingen tegen andere actievoerders.

EEN TRAGISCH RECORD

Met een gemiddelde van 3,6 moorden per week stevenen we af op een nieuw geweldsrecord. Het werkelijke aantal slachtoffers ligt vele malen hoger, waarschuwt Global Witness in elk van haar jaarlijkse rapporten. De organisatie telt een moord of verdwijning alleen mee als het verband met vreedzaam milieuactivisme direct en bewijsbaar is. In landen met complexe conflicten, slecht internationaal toezicht of onbetrouwbare informatievoorziening blijft de toedracht vaak onduidelijk – of de moord zelfs onopgemerkt. Blinde vlekken zijn er vooral in het Midden-Oosten, Azië en Oost-Europa. Als milieubeschermers, hun familieleden of vrienden 'slechts' worden bedreigd, ontvoerd of verwond, blijven ook zij buiten beeld in deze statistieken. Net zoals de mensen die door het geweld hun mond niet open durven te doen.

Ook Greenpeace krijgt, ondanks haar strikt geweldloze principes, te maken met geweld. Onze bekendheid en de steun van miljoenen supporters geven onze actievoerders nog een zekere mate van bescherming. Bij elke actie maken we bovendien een uitgebreide risicoanalyse. Toch brak onze Italiaanse collega Matilde haar been toen de Spaanse marine onze rubberboten ramde en haalde het bebloede gezicht van de Russische Greenpeace-brandweerman Mikhail de internationale pers – hij was tijdens zijn werk door onbekende gewapende mannen in elkaar geslagen. Maar het kwetsbaarst zijn de mensen die in conflictgebieden vechten voor hun bos, land of schoon water: de vaders en moeders die vorig jaar in reservaat Standing Rock bestookt werden met traangas en rubberkogels, terwijl ze hun rivier wilden beschermen tegen vervuiling door de Dakota Access-oliepijpleiding. En toegewijde milieu- en mensenrechtenactivisten zoals Berta Cáceres (Honduras, † 2016). Een internationale onderscheiding voor haar werk kon niet voorkomen dat zij thuis werd neergeschoten. Haar dochter, die het werk van Berta voortzet, wordt nu ook bedreigd.

BESCHERM DE NATUURBESCHERMER

De internationale natuurbeschermingsorganisatie IUCN werkt ook nauw samen met lokale partners en ziet ze steeds vaker in de knel komen door geweld. De toename van het geweld was voor IUCN Nederland aanleiding om samen met Global Witness en Milieudefensie het project 'Bescherm de natuurbeschermer' te starten. Bedreigde natuurbeschermers in Colombia, Peru, Congo, Indonesië en de Filipijnen krijgen veiligheidstrainingen, juridische ondersteuning en worden zo nodig met hun gezin in veiligheid gebracht. In Nederland richt 'Bescherm de natuurbeschermer' zijn pijlen nu op een nieuw VN-verdrag over handel en mensenrechten.

Op dit moment gelden er namelijk geen bindende internationale mensenrechtenwetten voor bedrijven die opereren in het buitenland. Daardoor kan het hoofdkantoor van een multinational zijn handen wassen in onschuld of 'onwetendheid', terwijl een dochterbedrijf mensenrechten schendt. Slachtoffers van de giframp in Bhopal in 1984 of van Shells lekkende oliepijpen in Nigeria hadden en hebben geen mogelijkheid om het verantwoordelijke bedrijf voor een internationaal hof te dagen. Ngo's als Amnesty International en Global Witness dringen er al jaren op aan dat dit verandert. Greenpeace initieerde vijftien jaar geleden al de '*Bhopal Principles on Corporate Accountability*'. Het eerste principe: landen moeten onderhandelen over een internationaal juridisch instrument dat aanspra-

kelijkheid en compensatie regelt voor slachtoffers van milieuvervuiling door bedrijven. Op initiatief van Ecuador en Zuid-Afrika onderhandelt een VN-werkgroep nu over bindende afspraken die internationaal opererende bedrijven aansprakelijk maken bij mensenrechtenschendingen.

AANSPRAKELIJKHEIDSGAT

Femke Wijdekop, expert milieurecht bij IUCN NL, ziet een bindend verdrag als de oplossing voor het huidige aansprakelijkheidsgat. Alleen ligt onder andere Europa dwars: 'Tijdens de eerste onderhandelingen liepen de EU-vertegenwoordigers weg. Bij de tweede ronde was de inzet van Europa weinig constructief.' Om de starre Europese houding te doorbreken, initieerden 'Bescherm de natuurbeschermer' en verwante organisaties in andere lidstaten petities, waarin ze hun parlementen opriepen zich sterk te maken voor een bindend VN-verdrag. In Nederland werd de brief ondertekend door 32.000 burgers en 26 natuur- en milieuorganisaties; zes oppositiepartijen zegden toe het initiatief te ondersteunen.

De acties konden niet voorkomen dat de Europese vertegenwoordigers in de VN-werkgroep in oktober opnieuw dwarslagen. Maar er is hoop: het Europees Parlement is vóór het VN-verdrag en op nationaal niveau nemen sommige lidstaten het voortouw. Zo verplichtte Frankrijk dit jaar grote Franse bedrijven om milieu- en mensenrechtenrisico's in het buitenland in kaart te brengen en maatregelen te nemen om die te verminderen. In Zwitserland is een vergelijkbare wet in de maak.

EEN STEEDS LUIDER SIGNAAL

De Franse wet is het resultaat van vier jaar onderhandelen en de VN-besprekingen gaan pas in 2018 verder – een verdrag kan nog wel even duren. Positief is dat bedrijven nu al, soms na wat extra aansporing, gehoor geven aan de oproep verantwoordelijkheid te nemen. Na de mediastorm rond de Dakota Access-oliepijpleiding en gerichte acties van Greenpeace stapten ABN AMRO en ING op als financierder van het project. Bedrijven moeten wel, zegt Wijdekop. 'Het signaal dat de huidige manier van grondstoffen winnen niet duurzaam is, klinkt steeds harder. Ze kunnen die stemmen niet meer negeren. Maar het is wel tragisch dat mensen in de frontlinie daarvoor zoveel risico moeten nemen.'

Zolang beschermende wetgeving uitblijft, is het van levensbelang om het werk in die frontlinie zo veilig mogelijk te maken. In het door de Nationale Postcode Loterij gefinancierde project 'Alle ogen op de Amazone' (zie GPM25) werkt Greenpeace opnieuw nauw samen met burgerorganisaties in Brazilië, Ecuador en Peru. Samen met Hivos en negen andere organisaties helpen we hen bosvernietigende bedrijven in de spotlights te zetten en aansprakelijk te stellen. De veiligheid van de betrokken gemeenschappen en actievoerders staat hierbij voorop. We leren lokale, inheemse boswachters hoe ze op een veilige manier illegale activiteiten op hun grondgebied kunnen filmen met hun smartphones. De filmpjes moeten als bewijsmateriaal kunnen dienen in de rechtszaal, maar ook een aansprekend verhaal opleveren in (sociale) media. Partners WITNESS en ARTICLE 19 zijn gespecialiseerd in respectievelijk *video for evidence* en veiligheidstrainingen van lokale activisten. Zij helpen ze risico's in te schatten en te beheersen, maar ook hoe ze juridisch en digitaal veilig kunnen opereren. Een speciaal noodfonds dient om mensen die direct gevaar lopen weg te halen uit hun regio. Zo proberen we de risico's voor alle actievoerders zo klein mogelijk te houden.

EEN KLIMAAT DAT GEWELD KWEEKT

Brazilië telt al vijftien jaar op rij de meeste vermoorde milieubeschermers. Het aantal doden als gevolg van landconflicten stond halverwege dit jaar al op 63, tegenover 61 in heel 2016. Onder het bewind van de huidige president Michel Temer zijn de risico's voor milieubeschermers alleen maar groter geworden. Milieu-agentschap IBAMA trok dit jaar in aan de bel vanwege de systematische bezuinigingen en wetswijzigingen. In een brandbrief waarschuwden de medewerkers dat ze de ontbossing in de Amazone niet onder controle hebben. Meer (illegale) ontbossing, betekent meer landconflicten. Maar ook de financiering voor FUNAI, dat de (land)rechten van inheemse volken beschermt, is door de regering geschrapt.

In april van dit jaar vond een drama plaats dat nu 'het bloedbad van Colniza' wordt genoemd. Vier gewapende mannen reden langs verschillende kleine nederzettingen in Colniza, Brazilië. Ze martelden de bewoners en vermoordden negen van hen. De officier van justitie wees de eigenaar van een houtzagerij aan als verdachte. Hij zou opdracht hebben gegeven voor de aanval. Sinds het drama is de man voortvluchtig. Zijn houtzagerijen zijn nog steeds in bedrijf. Het is niet de eerste keer dat dit gebied in opspraak komt vanwege landconflicten en schimmige praktijken. Greenpeace onderzoekt momenteel waar dit mogelijke bloedhout naartoe wordt geëxporteerd.

DE TOEKOMST VAN MIJN KLEINKIND IS OOK VAN MIJ

De aarde is ook van mij

Erik Dries (60) is de opa van Sara (6,5 maand). Voor haar heeft hij zich aangesloten bij Grootouders voor het Klimaat. Tweemaal per maand staan zij bij de Tweede Kamer, waar ze politici oproepen tot meer actie voor het klimaat. Iedereen die het gebouw in- of uitloopt krijgt van de vastberaden opa's en oma's hun Klimaatmanifest of een verzoek om steun. Erik: 'De gevolgen van klimaatverandering zijn een levensgrote bedreiging voor mijn kleindochter Sara en alle andere kleinkinderen. In deze regeerperiode móét de CO_2-uitstoot door huishoudens, industrie, vervoer en elektriciteitsvoorziening echt worden teruggedrongen. Met twee miljoen grootouders in Nederland hebben we een stem. Samen kunnen we een duidelijk signaal afgeven aan het nieuwe kabinet, dat onze kleinkinderen recht hebben op een leefbare wereld. Wij zijn de eerste generatie die de gevolgen van klimaatverandering ondervindt. Wij zijn de laatste generatie die er nog iets aan kan doen. Daarom roep ik alle grootouders op: doe mee!' grootoudersvoorhetklimaat.nl

©Celine Brouwer/Greenpeace

HET MEEST GEVRAAGDE CADEAU VAN NEDERLAND IS NU VERKRIJGBAAR:

NIKS

De mooiste dingen in het leven krijg je voor niks. Voor niks groeien de bomen, stromen de rivieren en zwemmen de vissen. Maar als we dat zo willen houden, moet er wel iets gebeuren. Daarom is er nu NIKS: een origineel cadeau waarmee u al het mooois op deze aarde helpt beschermen.

Kijk snel online op
greenpeace.nl/NIKS
en bestel NIKS

©Anne Barth/Greenpeace

INSPIRATIE VOOR KLIMAATDIPLOMAAT
5 NOVEMBER 2017, BONN

Op de openingsdag van de VN-klimaatconferentie COP23 vragen 'Kids for Earth' samen met Greenpeace om een toekomst die groener en eerlijker is. De honderden kinderen en tieners trekken Bonn door met een duidelijk statement: het is onrechtvaardig dat de gevolgen van klimaatverandering de mensen bedreigen die het minst in staat zijn om er iets aan te veranderen. Zoals kinderen. Dat ze het klimaatprobleem misschien wel serieuzer nemen dan veel ondertekenaars van het Verdrag van Parijs, bewijzen ze met hun eigen klimaatovereenkomst. Stuk voor stuk beschrijven de jonge milieuactivisten daarin wat zij zelf doen om het klimaat te redden. Hun verdrag mochten ze overhandigen aan de voorzitter van de klimaatconferentie, Fiji's premier Frank Bainimarama en VN-klimaatchef Patricia Espinosa. Dat het voor alle klimaatdiplomaten maar een bron van inspiratie mag zijn.

COLOFON

© DECEMBER 2017
Stichting Greenpeace Nederland

GPM verschijnt 3 keer per jaar gedrukt en digitaal. De online versie kunt u lezen op gpmagazine.nl. U kunt zich abonneren op ons online magazine via mygreenpeace.nl.

ISSN: 0166-4506

GPM is gedrukt op 100 procent hergebruikt en chloorvrij gebleekt papier.

Postadres: Postbus 3946, 1001 AS Amsterdam
Bezoekadres: NDSM-Plein 32, 1033 WB, Amsterdam
Voor administratieve vragen:
Servicedesk: 0800 422 33 44 (gratis) of greenpeace.nl/contact

Rekeningnummer:
NL89 TRIO 0338 8885 00

Opmerkingen en suggesties over de inhoud van **GPM** kunt u sturen naar redactie@greenpeace.nl.

Hoofdredactie: Rita Borghardt
Eindredactie: Jacqueline Schuiling
Redactie: Renée Blankenstein, Rita Borghardt, Hiekelien van den Herik
Art direction en ontwerp: Samantha van der Werff
Drukwerkcoördinatie: Yuri Gunther Moor

Voor blinden en slechtzienden is een speciale digitale of gesproken versie van **GPM** beschikbaar via Dedicon (0486 486 486 of info@dedicon.nl)

Volg Greenpeace op **greenpeace.nl.**
Twitter: **@GreenpeaceNL**
Facebook: **Greenpeace Nederland**
Instagram: **@greenpeacenl**
Meld u aan voor onze actiemails via **greenpeace.nl/ikdoemee.**

GPJONG

VOOR DE HELDEN VAN NU

WAT WENS JIJ VAN COCA-COLA?

Onze oceanen zijn geen afvalbak. Help walvissen, schildpadden en andere zeedieren te beschermen tegen de plastic troep van Coca-Cola. Kleur deze tekening in, zet je naam en wens aan Coca-Cola op de grote fles en stuur hem naar de directeur!

